

ทฤษฎีแนวความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิเคราะห์ต้นทุนกับผลได้ในการให้ข่าวสาร ไม่วาจะเป็นการให้ข่าวสาร
ในคำนโคก็ก็ตาม เนื่องจากมีบุคคลหรือหน่วยงานต่าง ๆ ทำการศึกษาไว้ยังไม่มากนัก ดังนั้น
ในการวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายในการให้ข่าวสารการ เกษตรกับผลได้ของ เกษตรกรนั้น จึงเป็น
ปัญหาอยู่มาก แต่อย่างไรก็ตามยังมีทฤษฎีแนวความคิดและผลงานที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งพอจะ
ถือเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ได้ดังนี้

1) กระบวนการคัดเลือก (The Process of Selection)

แนวความคิดในการเลือกทรัพยากรที่มีอยู่แล้วและนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์
มากที่สุด เพื่อการพัฒนาประเทศในคำนต่าง ๆ เช่น การพัฒนาคำนการศึกษาปัจจุบันมี
การใช้วิทยุและโทรทัศน์เพื่อการศึกษาอย่างแพร่หลายไปประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก

วิลเบิร์ต แชรรมม์¹ (Wilbur Schramm) กล่าวถึงการเลือกใช้สื่อประเภท
ต่าง ๆ ว่าบางครั้งอาจจะต้องใช้สื่อมากกว่า 1 อย่างขึ้นไป หรือใช้สื่อหลาย ๆ อย่าง
(Multiple media) ในการเลือกใช้สื่อการสอนให้มีประสิทธิภาพ นักการศึกษาและ
นักวางแผนการศึกษา ผู้บริหารโรงเรียน จำเป็นจะต้องคำนึงถึงสภาพท้องถิ่น ไม่วาจะ
เป็นการตัดสินใจในระดับชั้นเรียนหรือในระดับกระทรวงศึกษาก็ตาม เพราะไม่มีตำรา
เหมือนตำรากับชาวที่จะบอกให้รู้ว่าควร จะเลือกสื่อแบบใดโดยอัตโนมัติ ในระบบการ
ศึกษาแต่ละระบบจึงจำเป็นอย่างปึงที่จะต้องพิจารณาความต้องการของท้องถิ่น (Local needs)

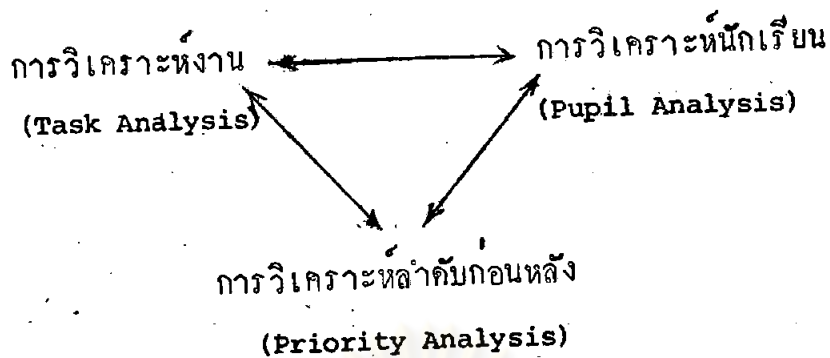
¹ Wilbur Schramm, "Some Conclusions", Big media, Little media
(California : SAGE Publications, Inc., 1977), pp.263-267

การนำเอาสถานการณ์ต่าง ๆ และทรัพยากรในท้องถิ่นมาเป็นองค์ประกอบในการตัดสินใจ แต่ตามความเป็นจริงแล้วการตัดสินใจส่วนใหญ่อาจจำเป็นต้องเลือกสิ่งที่เหมาะสมหรือทำได้ง่ายที่สุด หรือสิ่งที่มีอิทธิพลเหนือโครงการนั้นต้องการ ซึ่งเป็นเหตุผลที่อยู่นอกเหนือเหตุผลทางการศึกษา เช่น เลือกเพราะแรงกระตุ้นทางการเมือง การคำนึงถึงระดับชั้น ฯลฯ

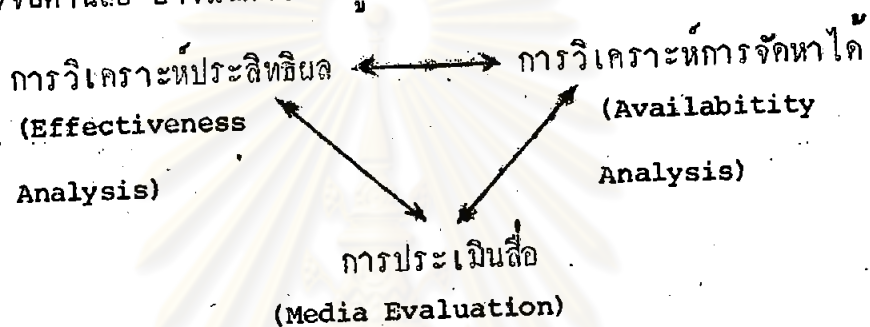
สถานการณ์ดังกล่าวมา ถึงแม้จะมีความสลับซับซ้อน เมื่อนักวางแผนการศึกษา หรือรัฐมนตรีเป็นผู้ตัดสินใจ เปรียบเทียบกับครูเป็นผู้ตัดสินใจในระดับชั้นเรียน เช่น เมื่อเปรียบเทียบกับครูที่ต้องตัดสินใจว่าจะใช้งบประมาณทั้งหมดที่จัดไว้ เพื่อซื้อสื่อในการทำสื่อ อย่างเป็นแบบใดหรือไม่ กับผู้บริหารการศึกษาของประเทศที่ต้องตัดสินใจว่าควรจะใช้โทรทัศน์ หรือฟิล์มภาพยนตร์ ช่วยในการเรียนการสอน (ซึ่งจะสิ้นค่าใช้จ่ายมากมาย) หรือไม่ ผู้ที่ทำหน้าที่ตัดสินใจทั้ง 2 คน ใน 2 กรณีนั้นก็ต้องใช้ความคิดอย่างรอบคอบและมีเหตุผลเช่นเดียวกัน

อาจจะกล่าวได้ว่า การตัดสินใจอาศัยปัจจัย (vector) 3 อย่าง คือ ปัจจัยด้านงาน (Task Vector) ปัจจัยด้านสื่อ (Media Vector) และปัจจัยด้านค่าใช้จ่าย (Cost Vector) นั่นคือไม่ว่าจะเป็นการตัดสินใจในระดับใดก็ตาม จำเป็นจะต้องพิจารณา รายละเอียดของงานที่จะทำ การคาดคะเนประสิทธิภาพของสื่อต่าง ๆ และการประมาณค่าใช้จ่ายในการใช้สื่อแต่ละชนิด ซึ่งหากจะให้การตัดสินใจมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องอาศัยข้อมูลจากแหล่ง 3 แหล่ง คือ ทฤษฎี เศรษฐกิจ และการวิจัยหรือประสบการณ์เกี่ยวกับสื่อ

ปัจจัยด้านงาน ต้องอาศัยการวิเคราะห์ 3 ชั้น คือ (1) ความจำเป็นสัมพัทธ์ และประโยชน์ของงานที่จะทำและขั้นตอนในการดำเนินงาน (2) ความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้และความสามารถของนักเรียน และ (3) ลำดับขั้นก่อน - หลัง ในการดำเนินงานซึ่งแสดงได้ดังรูป

ปัจจัยด้านสื่อ อาจแสดงได้ดังรูป

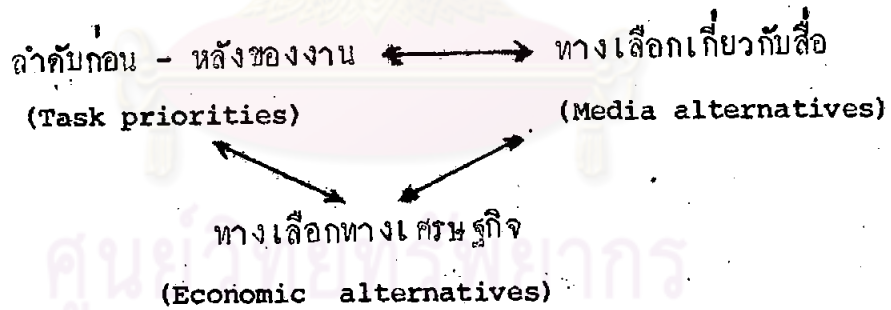
เราคาดคะเนประสิทธิผล (Effectiveness) ได้จากประสบการณ์ จาก รายงานการวิจัย และรายงานภาคสนามของโครงการต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น ครูต้องการสอนวิธีการเผาไหม้ของเครื่องยนต์ (Internal combustion engine) และคิดว่า การถ่ายทำเป็นหนังช้า (Slow-motion film) จะเป็นวิธีการที่มีประสิทธิผลมากที่สุด แต่ซาคอปกร์ฉายหนังและไม่สามารถเช่าหรือยืมได้ ทำให้ต้องคิดหาวิธีการอื่นมาดำเนินการแทน หรืออีกตัวอย่าง เช่น ประเทศหนึ่งตัดสินใจว่า งานที่มีความสำคัญอันดับแรก (Top priority) คือขยายโรงเรียนขนาดกลางเพิ่มขึ้น โดยคิดว่าเป็นวิธีที่ดีที่สุดเหมือนที่ประเทศ เอล ซัลวาดอร์ เคยประสบผลสำเร็จในการตัดสินใจขยายโรงเรียนขนาดกลางมาแล้วโดยอาศัยโทรทัศน์ในการช่วยสอน ในการตัดสินใจเช่นนี้ ถ้าประเทศนั้นไม่มีโทรทัศน์ หรือไม่สามารถที่จะรับข่าวสารทางโทรทัศน์ได้ การตัดสินใจเลือกสื่อดังกล่าวเป็นอันดับแรกนั้นก็เป็นไปได้ การที่ประเทศใดก็ตามจะเลือกสื่อประเภทใด สื่อประเภทนั้น ควรเป็นสื่อที่สะดวกในการจัดหาได้

ในส่วนที่เป็นปัจจัยด้านค่าใช้จ่าย เราต้องคำนึงถึงทรัพยากรและค่าใช้จ่ายแต่ละกรณีในแง่ของเงิน เทคโนโลยีและกำลังคน การมองข้อมูลตัวเลขค่าใช้จ่าย และ รายการที่จัดลำดับ (Priority lists) ที่เตรียมไว้สำหรับงานที่จะทำและสื่อที่จะใช้นั้น นักการศึกษาหรือนักวางแผนการศึกษาจะต้องสามารถแจกแจงออกมาเป็นชุดเพื่อสามารถเลือกชุดที่มีความเป็นไปได้มากที่สุด ซึ่งอาจอาศัยรูปแบบดังต่อไปนี้

การประเมินทางเลือกของทางเลือกละเอียด ๆ ทาง
(Economics evaluation of alternative packages)

จะเห็นว่าในแต่ละกิจกรรมใหญ่ ๆ ทั้ง 3 ส่วนนั้น ถ้าเราจะแยกแต่ละส่วน ควรบอกถึงการจัดลำดับงานที่จะทำ ทางเลือกใช้สื่อ ทางเลือกชุดสื่อในแง่ของเศรษฐกิจ กิจกรรมทั้ง 3 ส่วนนี้ ถ้าดำเนินไปโดยอิสระ ก็จะแสดงได้ดังรูป

ในทางปฏิบัติทั้ง 3 ส่วนนี้จะต้องไปด้วยกันกล่าวคือ การวิเคราะห์สื่อเป็นผลมาจากการวิเคราะห์งาน และการวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายเป็นผลมาจากการวิเคราะห์สื่อ แต่ข้อมูลค่าใช้จ่ายอาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการจัดอันดับที่ของสื่อ แต่การจัดหาได้ของการใช้สื่อ อาจเปลี่ยนอันดับที่ของงานที่ทำ ตามความเป็นจริงแล้ว มักจะดำเนินกิจกรรมเหล่านี้ไปพร้อม ๆ กัน โดยคำนึงถึงความจำเป็น (Need) ค่าใช้จ่าย (Costs) และ

ประสิทธิผล (Effectiveness) ซึ่งในที่สุดแล้วนักการศึกษาหรือนักวางแผนการศึกษาจะต้องจัดลำดับงานเพื่อสะดวกในการใช้สื่อให้เป็นเสมือน "การซื้อที่ดีที่สุด" (Best buy) ในรูปของค่าใช้จ่ายกับประสิทธิผล (Cost-Effectiveness)

จากแนวความคิดในเรื่องกระบวนการคัดเลือก ทำให้เห็นว่าการใช้สื่อมวลชน เพื่อการพัฒนาประเทศนั้นจะต้องเลือกสื่อให้สอดคล้องกับความต้องการ และทรัพยากรที่มีอยู่ ตลอดจนต้องคำนึงถึงความสะดวกในการใช้และค่าใช้จ่ายที่จะต้องเสีย เพื่อให้คุ้มกับประโยชน์ที่จะได้รับจากการใช้สื่อ นั้น

ไกรยุทธ ชีรตยาสินันท์¹ ได้กล่าวถึง กระบวนการคัดเลือก ไว้ดังนี้ ความ สำเร็จของงานและโครงการจะเกิดขึ้นได้นั้น เบื้องแรกที่สุดก็คือเมื่อมีกระบวนการคัดเลือก ที่มีประสิทธิภาพ กระบวนการคัดเลือกนี้ครอบคลุมถึงวิธีการวิเคราะห์งาน หรือโครงการ และวิธีประเมินผล การวิเคราะห์ดังกล่าว เพื่อตัดสินใจว่างานใดหรือโครงการใดควรนำไปทำได้ และควรทำงานหรือโครงการใดก่อนหลัง ในกรณีที่มีทรัพยากรจำกัด หากปราศ จากกระบวนการตัดสินใจเลือกที่มีประสิทธิภาพแล้ว แม้จะนำงานหรือโครงการนั้น ๆ ไปดำเนินการด้วยความตั้งใจดีและทำอย่างขมักเขม้น ผลที่ได้รับก็ไม่ช่วยให้บรรลุเป้าหมาย ที่ได้กำหนดไว้ หรือแม้ในกรณีที่กระบวนการตัดสินใจจะมีประสิทธิภาพแล้วก็ตาม ผลลัพธ์ ที่เกิดขึ้นก็คงไม่ช่วยให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ก็ได้ หากการปฏิบัติการ (Operation) ขาดประสิทธิภาพ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ไกรยุทธ ชีรตยาสินันท์, เศรษฐศาสตร์การตัดสินใจทางสังคม : หลักการ วิเคราะห์เชิงผลได้ - ผลเสีย, หน้า 2 (เอกสารประกอบการเรียนคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาฯ ธันวาคม 2522)

2) วิธีการวิเคราะห์ต้นทุน (Cost Analysis : Methodology)

Dean T. Jamison¹ ได้แสดงการวิเคราะห์ต้นทุนในการใช้สื่อ เพื่อการศึกษา (Educational media) โดยชี้ให้เห็นว่า จุดมุ่งหมายของการวิเคราะห์ต้นทุนเพื่อให้เห็นถึงวิธีการวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายในระบบการศึกษา เพื่อการวางแผนและประเมินผลการใช้เทคนิคสมัยใหม่ในการสอน Jamison ได้วิเคราะห์ต้นทุนของการสอนทางวิทยุและโทรทัศน์ โดยดูจากต้นทุนกับผลที่จะได้รับในช่วงเวลาต่าง ๆ กัน ต้นทุนจึงเป็นปัจจัยการผลิตอย่างหนึ่งในกระบวนการลงทุนด้านการศึกษา โดยอาศัยหลักทางเศรษฐศาสตร์ ซึ่งมีสมการต้นทุน (Cost function) ดังนี้

$$TC(N) = F + VN \quad \text{-----} \quad (1.1)$$

โดยที่ TC = ต้นทุนทั้งหมด (Total cost)

F = ต้นทุนคงที่ (Fixed cost)

V = ต้นทุนแปรผันต่อหน่วย (Variable cost per unit of input)

N = จำนวนนักเรียน (Number of students)

จากสมการต้นทุน แสดงให้เห็นว่า ต้นทุนทั้งหมดประกอบด้วยต้นทุนคงที่ อันได้แก่ อาคารอุปกรณ์ในห้องส่งทั้งวิทยุและโทรทัศน์ และอื่น ๆ ที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามจำนวนนักเรียน ไม่ว่านักเรียนจะมีจำนวนพันหรือจำนวนหมื่นที่รับฟังหรือดูรายการอยู่ ค่าใช้จ่ายส่วนนี้จะคงที่ ส่วนต้นทุนแปรผันอันได้แก่ ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน จะเปลี่ยนแปลงไปตามจำนวนนักเรียน ถ้าจำนวนนักเรียนมากขึ้น ค่าใช้จ่ายส่วนนี้ก็เพิ่มขึ้น แต่ถ้าจะคำนึงถึงค่าใช้จ่ายทั้งหมดต่อโครงการสอนทางวิทยุและโทรทัศน์ต้องนำจำนวนชั่วโมงที่เรียนค่อปีมา

¹ Dean T. Jamison, "Cost - Analysis : Methodology",

The Cost of Educational Media (California : SAGE Publications,

Inc. 1978), pp.25 - 38

คิดค่า (Hours per year)   สมการจึงเปลี่ยนเป็นดังนี้

$$TC(N, h) = F + v_N N + v_h h \quad (1.2)$$

โดยที่ F = ต้นทุนคงที่ เป็นตัวแปรอิสระของ N และ h
 v_N = ต้นทุนแปรผันต่อหัว
 v_h = ต้นทุนแปรผันต่อชั่วโมงของโครงการออกอากาศ
 h = จำนวนชั่วโมงที่เรียนต่อปี

ซึ่ง F จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับจำนวนการแบ่งชั้นเรียน ที่สามารถจะรับสื่อได้
 v_h จะขึ้นกับจำนวนโครงการ (Quantity of programming)
 v_n จะขึ้นกับขนาดของห้องเรียน (Class size)

ตามปกติคิดค่าใช้จ่าย จะคิดจากทรัพย์สินถาวร (ต้นทุนคงที่) และค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน (ต้นทุนแปรผัน) เป็นปี ๆ ไป ซึ่งทรัพย์สินถาวรนั้นมีอายุการใช้งานต่างกัน ดังนั้นในการที่ราคาทรัพย์สินถาวรเป็นค่าใช้จ่ายในปีนั้น ๆ ต้องคิดออกมาเป็นค่าเสื่อมราคา (Depreciation) หรือค่าใช้จ่ายแต่ละปีของทรัพย์สินถาวร ซึ่งคำนวณได้จากสมการดังต่อไปนี้

ตัวแปรที่สำคัญในการคิดค่าใช้จ่ายอุปกรณ์ประเภททุนแต่ละปีนั้น คิดได้จากอายุการใช้งาน (Lifetime) ซึ่งก็คือค่าเสื่อมราคาและอัตราส่วนลดของสังคม (Social rate of discount)

ถ้ากำหนดให้ C = ต้นทุนในทรัพย์สินถาวร
 n = อายุการใช้งาน (ปี)
 r = อัตราส่วนลดของสังคม
 $a(r, n)$ = ค่าใช้จ่ายแต่ละปีของทรัพย์สินถาวร

สมการ annualized cost   จะเป็นดังนี้

$$a(r, n) = \frac{[r(1+r)^n]}{[(1+r)^n - 1]} \times C \quad (1.3)$$

ตัวอย่างการคำนวณ annualized cost ถ้าเราใช้กับโทรทัศน์เพื่อการ
ศึกษาจะเป็นดังนี้

สมมติว่าอุปกรณ์โทรทัศน์มีราคาเท่ากับ \$ 220,000 และมีอายุการใช้งาน 10 ปี
และสมมติว่าอัตราส่วนลดของสังคมเท่ากับ 7.5%

$$\begin{aligned} \text{annualized cost} &= \frac{[0.075 (1.075)^{10}] \times 220,000}{[(1.075)^{10} - 1]} \\ &= \$ 32,051 \text{ ต่อปี} \end{aligned}$$

นอกจากนี้เราสามารถหาคำนวนต้นทุนต่อหน่วย (Average cost) ได้จากการ
เปรียบเทียบค่าใช้จ่ายที่แท้จริงในการลงทุนในแต่ละปีกับจำนวนนักเรียนในปีนั้น ๆ ซึ่งจะ
เขียนความสัมพันธ์ในการคำนวณต้นทุนต่อหน่วยได้ดังสมการต่อไปนี้

$$AC_{ij} = \frac{\sum_{k=1}^j C_k / (1+r)^{k-1}}{\sum_{k=1}^j N_k / (1+r)^{k-1}}$$

- โดยที่ AC_{ij} = ต้นทุนต่อหน่วยในปีที่ i ถึง j
 C_k = ค่าใช้จ่ายทั้งหมดของโครงการในปีนั้น ๆ
 N_k = จำนวนนักเรียนเข้าโครงการในปีนั้น ๆ
 r = อัตราส่วนลดของสังคม

การคำนวณค่าใช้จ่ายของแต่ละโครงการสำหรับการใช้วิทยุหรือโทรทัศน์ เพื่อ
การศึกษาในระบบโรงเรียน เราอาศัยการกำหนดกลุ่มเป้าหมาย (Target audience)
เพื่อประโยชน์ในการคิดค่าใช้จ่ายต่อหัวให้ถูกต้อง แต่กรณีการให้ข่าวสารทาง
สถานีวิทยุ ปชช. 8 นั้นเนื่องจากเป็นการให้ความรู้แก่บุคคลทั่วไป ไม่เฉพาะเจาะจง
กลุ่มว่าจะต้องเป็นเกษตรกร การที่จะคำนวณจำนวนกลุ่มเป้าหมายให้ถูกต้องเพื่อนำมาคิด
ค่าใช้จ่ายต่อหัวจึงเป็นการยาก ประกอบกับเป็นการให้ความรู้ซึ่งอยู่นอกระบบโรงเรียน
กลุ่มเป้าหมายที่อยู่ในเขตพื้นที่ที่คลื่นวิทยุ ปชช. 8 มีกำลังส่งไปถึงนั้นอาจจะเปิดรับหรือไม่

เปิดรับฟังก็ได้ ดังนั้นจึงเป็นการยากที่จะคำนวณค่าใช้จ่ายต่อหัวได้อย่างถูกต้อง และจะต้องใช้งบประมาณเท่าใดในอันที่จะดำเนินการให้ได้ผล อย่างไรก็ตามในระยะแรกของการเริ่มโครงการ ค่าใช้จ่ายต่อหัวจะสูงมาก ต่อเมื่อโครงการนั้นดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ หมายความว่ามีการลุ่มเป้าหมายมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งหมายถึงผู้ฟังรายการของสถานีมีมากขึ้น เมื่อนั้นค่าใช้จ่ายต่อหัวจะลดลง

3) การวิเคราะห์เชิงผลได้ - ผลเสีย (Cost - Benefit Analysis)

หลักวิชาทางเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยเรื่องการวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายกับผลได้ การลงทุนในกิจการประเภทใดก็ตาม ผู้ลงทุนหรือเจ้าของโครงการจำเป็นต้องคำนวณอัตราผลตอบแทนที่คิดว่าคุ้มกับต้นทุนที่ลงไปหรือไม่ สำหรับธุรกิจของเอกชนแล้ว การจะตัดสินใจลงทุนในอุตสาหกรรมต่าง ๆ เอกชนย่อมต้องพิจารณาเปรียบเทียบต้นทุนที่เสียกับรายรับที่จะได้ หมายความว่าหากอัตรากำไรในอุตสาหกรรมใดสูงขึ้น เราย่อมคาดหวังได้ว่าการลงทุนในอุตสาหกรรมนั้นจะมีมากขึ้น และหากอัตรากำไรลดลง การลงทุนจะลดลงด้วย ในทำนองเดียวกันการใช้จ่ายของรัฐบาลเพื่อบริการสาธารณะจะเป็นไปอย่างมีเหตุผล หากมีการเปรียบเทียบประโยชน์ที่สังคมได้รับ (social benefit) กับต้นทุนของสังคม (social cost) ที่สูญเสียไปในการจัดสรรบริการสาธารณะประเภทต่าง ๆ

รังสรรค์ ชนะพรพันธุ์ ได้ศึกษาเกี่ยวกับการใช้จ่ายของรัฐบาลในการจัดการศึกษาระดับต่าง ๆ โดยวิเคราะห์ต้นทุนกับผลได้ หรือเรียกอีกอย่างว่า การวิเคราะห์เชิงผลได้ - ผลเสีย (Cost - Benefit Analysis) ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะวิธีการวิเคราะห์และจุดอ่อนของแต่ละวิธีเท่านั้น

โดยทั่วไปการวิเคราะห์ในเรื่องนี้มีวิธีการคิด 2 วิธี คือ¹

¹ รังสรรค์ ชนะพรพันธุ์ "รายจ่ายของรัฐบาลเพื่อจัดการศึกษา," เศรษฐศาสตร์การคลังว่าด้วยการศึกษา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, มี.ค. 2519), หน้า 113 - 118.

3.1) Net Present Value Approach (NPV)

ตามวิธีนี้ จะต้องมีการคำนวณประโยชน์ที่สังคมได้รับและต้นทุนที่สังคมต้องสูญเสียไปในการจัดสรรบริการสาธารณะประเภทต่าง ๆ การใช้จ่ายตามโครงการต่าง ๆ ย่อมมีอายุยาวนานต่างกัน ดังนั้น จึงต้องคำนวณค่าปัจจุบันของประโยชน์ที่สังคมได้รับและต้นทุนที่สังคมต้องเสีย โดยคิดส่วนลดตามอัตราส่วนลดของสังคม

โดยกำหนดให้ B_t = ประโยชน์ที่สังคมได้รับในปีที่ t
 C_t = ต้นทุนที่สังคมต้องเสียไปในปีที่ t
 i = อัตราส่วนลดของสังคม

หากโครงการมีอายุ n ปี ประโยชน์ที่สังคมได้รับจะมีค่าปัจจุบันเท่ากับ

$$\frac{B_1}{1+i} + \frac{B_2}{(1+i)^2} + \dots + \frac{B_n}{(1+i)^n} = \sum_{t=1}^n \frac{B_t}{(1+i)^t}$$

และต้นทุนที่สังคมต้องสูญเสียไปจะมีค่าปัจจุบันเท่ากับ

$$\frac{C_1}{1+i} + \frac{C_2}{(1+i)^2} + \dots + \frac{C_n}{(1+i)^n} = \sum_{t=1}^n \frac{C_t}{(1+i)^t}$$

ประโยชน์สุทธิที่สังคมได้รับ (social net benefit) จะมีค่าปัจจุบัน

เท่ากับ

$$NPV(B) = \sum_{t=1}^n \frac{B_t}{(1+i)^t} - \sum_{t=1}^n \frac{C_t}{(1+i)^t} \quad (1)$$

ตามวิธีนี้ รัฐจะต้องคำนวณหาค่าปัจจุบันของประโยชน์สุทธิของสังคมที่ได้รับจากการบริการสาธารณะประเภทต่าง ๆ ของรัฐบาล หลักเกณฑ์คือ รัฐบาลจะลงทุนจัดตั้งเป็นโครงการที่ให้ประโยชน์สุทธิแก่สังคมมากกว่าศูนย์ ในกรณีงบประมาณแผ่นดินมีจำกัด รัฐบาลจัดตั้งเลือกใช้จ่ายในโครงการที่เป็นประโยชน์สุทธิแก่สังคมสูง การ

จัดสรรงบประมาณแผ่นดินจะเรียงตามลำดับจากกิจกรรมที่ให้ประโยชน์สุทธิแก่สังคมมากที่สุด หากยังมีงบประมาณเหลืออยู่อีกก็จะจัดสรรแก่กิจกรรมที่ให้ประโยชน์สุทธิแก่สังคมน้อยถัดลงไป จนกระทั่งงบประมาณที่กำหนดไว้หมดไป ดังนั้นรัฐบาลจะจัดสรรงบประมาณในการจัดการศึกษาน้อยเพียงใด บ่มขึ้นอยู่กับว่าการศึกษาก็คือเป็นกิจกรรมที่ให้ประโยชน์สุทธิแก่สังคมมากน้อยเพียงใด

3.2) Internal Rate of Return Approach (IRR)

ตามวิธีนี้ รัฐบาลจะต้องคำนวณหาอัตราผลตอบแทน (Internal Rate of Return) ที่ได้จากการใช้จ่ายของรัฐบาล เพื่อการต่าง ๆ

อัตราผลตอบแทนดังกล่าวนี้หมายถึงอัตราผลตอบแทนที่ทำให้ประโยชน์ที่สังคมได้รับมีค่าปัจจุบันเท่ากับต้นทุนที่สังคมต้องเสียพอดี อัตราผลตอบแทนของสังคมดังกล่าวนี้ มีชื่ออัตราส่วนลดของสังคม (i) ดังที่ปรากฏในสมการที่ 1 ดังนั้น เราจึงกำหนดให้ r แทน อัตราผลตอบแทนของสังคม

จากคำนิยามข้างต้น อัตราผลตอบแทนของสังคมคืออัตราที่ทำให้ประโยชน์ที่สังคมได้รับมีค่าเท่ากับต้นทุนที่สังคมต้องเสียไป ดังแสดงในรูปสมการ คือ

$$\sum_{t=1}^n \frac{B_t}{(1+r)^t} = \sum_{t=1}^n \frac{C_t}{(1+r)^t}$$

$$\sum_{t=1}^n \frac{B_t}{(1+r)^t} - \sum_{t=1}^n \frac{C_t}{(1+r)^t} = 0$$

$$\sum_{t=1}^n \frac{B_t - C_t}{(1+r)^t} = 0 \quad (2)$$

หลักเกณฑ์ของวิธีนี้มีอยู่ว่า โครงการที่รัฐบาลควรจะใช้จ่ายเงินจักต้องเป็นโครงการที่ให้อัตราผลตอบแทนแก่สังคม (Internal Rate of Return) มากกว่า อัตราส่วนลดของสังคม (social discount rate) กล่าวคือ r จะต้องมีค่ามากกว่า i แต่ในกรณีที่ต้องจัดสรรงบประมาณแผ่นดินที่มีอยู่จำกัด หลักเกณฑ์ของวิธีนี้มีข้อบกพร่อง

สำคัญ ๆ เป็นอย่างมาก¹ ซึ่งยังผลให้นักเศรษฐศาสตร์หันมาใช้ NPV มากกว่า IRR

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าเราจะใช้ IRR หรือ NPV ก็ตาม Cost-benefit Analysis ก็มีข้อจำกัดอยู่หลายประการ เช่น การเลือกใช้อัตราส่วนลดของสังคม การประเมินต้นทุนและประโยชน์ของสังคมเป็นตัวเลข ซึ่งต้นทุนและประโยชน์ของสังคมบางประเภทสามารถประเมินเป็นตัวเลขได้ แต่บางประเภทก็ยากที่จะประเมินได้ สำหรับเรื่องต้นทุนและประโยชน์ของสังคมบางประเภทที่ยากแก่การประเมินเป็นตัวเลขได้ รังสรรค์ ชนะพรพันธุ์ ได้ยกตัวอย่างของการบริการการป้องกันประเทศว่า การบริการประเภทนี้ไม่มีการซื้อขายกันในตลาด ดังนั้นการประเมินประโยชน์ที่สังคมได้รับจึงทำได้ยาก เว้นแต่จะต้องใช้วิธีการทางส่วนบุคคล และการวิเคราะห์เรื่องดังกล่าวจะต้องอาศัยเทคนิคการวิเคราะห์ที่เรียกว่า Cost-Effectiveness Analysis มีใช้ Cost-benefit Analysis²

ในทำนองเดียวกัน การวิเคราะห์ว่าการลงทุนในการให้ข่าวสารการเกษตรทางสถานีวิทยุ ปชส. 8 โดยลุ่มค่าหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับค่าใช้จ่ายที่เสียไปกับผลตอบแทนที่ได้รับสามารถคิดออกมาเป็นค่าของเงินได้หรือไม่ ถ้าคิดออกมาได้ต้องหาค่าปัจจุบันของประโยชน์ที่จะได้รับและต้นทุนที่จะต้องเสีย ทั้งนี้เนื่องจากผลได้และผลเสียของโครงการต่าง ๆ มักจะเป็นค่าที่เกิดขึ้นเป็นระยะ ทั้งที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและอนาคต จึงต้องหาค่าปัจจุบันของผลได้และผลเสียก่อน แล้วจึงแทนค่าลงในสูตร (1) โดยมีหลักว่าโครงการที่นำลงทุนนั้น ผลได้จะต้องสูงกว่าผลเสีย

¹ รายละเอียดเกี่ยวกับขอบกพรองเหล่านี้ ดู D.W. Pearce, Cost-Benefit Analysis (London: Macmillan, 1971), chapter 5. อ้างถึงในรังสรรค์ ชนะพรพันธุ์, หน้า 115

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 116.

สำหรับค่าใช้จ่ายในการให้ข่าวสารแก่เกษตรกร สามารถคิดออกมาเป็นค่าของเงินได้ แต่ผลได้ที่เกิดกับเกษตรกรซึ่งถือว่าเป็นผลได้ของสถานีดำนั้น บางอย่างก็สามารถวัดเป็นค่าของเงินได้ บางอย่างก็ไม่สามารถวัดเป็นค่าของเงินได้ เช่น สมมุติว่าหลังจากที่เกษตรกรเปิดรับฟังรายการเกษตรทางสถานีวิทยุ ปชส. 8 แล้ว เกิดพฤติกรรมในการปรับปรุงวิธีการผลิต ก่อให้เกิดผลผลิตเพิ่มขึ้น เปรียบเทียบกับจำนวนผลผลิตก่อนการเปิดรับฟัง เราสามารถคิดเป็นรายได้ที่เพิ่มขึ้นได้ แต่ความรู้ความสามารถและความพอใจที่ได้รับจากรายการ ไม่สามารถวัดออกมาในเชิงปริมาณ ซึ่งความรู้ความสามารถนี้จะสะสมอยู่ในตัวเกษตรกรไปตลอดเป็นประโยชน์ที่สังคมได้รับ (Social benefit) การที่จะนำการวิเคราะห์เชิงผลได้ - ผลเสีย มาใช้ในการวิจัยครั้งนี้จึงไม่ตรงที่เกี่ยวนัก เพราะประเมินค่าของผลตอบแทนได้ยาก ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงอาศัยการวิเคราะห์แบบเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายกับประสิทธิผลของโครงการ (Cost-Effectiveness Analysis)

4) การวิเคราะห์แบบเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายกับประสิทธิผล (Cost-Effectiveness Analysis)

ไกรยุทธ สิริทยาตีพันธ์¹ ได้กล่าวถึงการวิเคราะห์แบบ Cost-Effectiveness ไว้ว่า เป็นการวิเคราะห์ประเภทย่อยของ Cost-Benefit ในการวิเคราะห์ Cost-Benefit นั้น กรณีทั่วไปแล้วผลได้มิได้กำหนดระดับมาก่อน เป็นสิ่งที่ผู้วิเคราะห์จะต้องวิเคราะห์ว่ามีอะไรบ้างและมีมูลค่าเท่าไรในกรณีที่เป็นผลได้ที่วัดค่าได้ ในทำนองเดียวกันผลเสียก็ไม่ได้ถูกกำหนดระดับค่าไว้ก่อน เป็นเรื่องของผู้วิเคราะห์ที่จะหาว่าผลเสียมีอะไรบ้างคิดเป็นเงินเท่าไร แต่ในบางกรณีผลได้ได้ถูกกำหนดมาให้เป็นที่เรียบร้อยแล้ว โดยปกติจะเป็นผลได้ที่กำหนดในรูปของวัตถุประสงค์ของโครงการหรือนโยบาย ฉะนั้นประเด็นของการวิเคราะห์ ก็คือ ศึกษาวิเคราะห์โครงการหรือ

¹ไกรยุทธ สิริทยาตีพันธ์, เศรษฐศาสตร์การตัดสินใจทางสังคม: หลักการวิเคราะห์เชิงผลได้ - ผลเสีย, หน้า 10 - 11.

นโยบายที่จะช่วยให้รัฐหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ด้วยค่าใช้จ่ายที่น้อยที่สุด เราเรียกการวิเคราะห์กรณีนี้ว่า เป็นการวิเคราะห์แบบ Cost-Effectiveness Analysis

มาร์ค เอส ทอมสัน¹ (Mark S. Thompson) ได้กล่าวถึงการวิเคราะห์แบบ Cost-Effectiveness ไว้ว่า ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการวิเคราะห์ในเชิงคุณภาพ โดยประเมินว่าวัตถุประสงค์หนึ่งควรจะให้บรรลุหรือไม่ หรือวัตถุประสงค์ใดบ้างในหลาย ๆ วัตถุประสงค์ที่ควรจะให้บรรลุ และวิธีการที่ดีที่สุด คือ บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้หรือแม้ว่าเราจะไม่ทราบคุณค่าของการบรรลุวัตถุประสงค์ แต่เรารู้ว่าเราต้องการจะบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวในวิธีทางที่จะก่อให้เกิดการเสียค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด ซึ่งหลักการดังกล่าวมีประโยชน์ในกรณีที่ผลตอบแทนประเมินค่าได้ยาก นักวิเคราะห์ทั้งหลายจึงนำวิธีการนี้ไปใช้ในโครงการต่าง ๆ ทางการศึกษา สุขภาพอนามัย การขนส่ง และโครงการทางสังคมอื่น ๆ

ในการวิเคราะห์ว่าการลงทุนในการให้ชาวสารการเกษตรทางสถานีวิทยุ ปชส.8 ได้ผลคุ้มค่าหรือไม่นั้น นอกจากจะเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายกับการบรรลุวัตถุประสงค์ของสถานีวิทยุ ปชส.8 แล้ว การศึกษาครั้งนี้พยายามที่จะหาดัชนีอื่นที่จะนำมาเปรียบเทียบด้วย แม้ว่าดัชนีที่นำมาได้นั้นจะวัดได้ไม่ตรงทีเดียวนัก ดัชนีดังกล่าวได้แก่ ค่าใช้จ่ายของภาครัฐบาลปีงบประมาณ 2523 - 2524 ค่าใช้จ่ายในด้านการเกษตรของสำนักงานเกษตรจังหวัดชลบุรี ปีงบประมาณ 2524 รายได้ของประชากรเกษตรปีงบประมาณ 2523-2524 และร้อยละของเกษตรกรที่ฟังรายการเกษตรทางสถานีวิทยุมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (วิทยุ ม.ก.บางเขน) ดังรายละเอียดคือ

¹ Mark S. Thompson, "Cost-Effectiveness Analysis", Benefit-Cost Analysis for Program Evaluation (London : Sage Publication, Inc., 1980), p.221

1. ค่าใช้จ่ายของภาคีรัฐบาลต่อการพัฒนาประเทศปีงบประมาณ 2523 และปีงบประมาณ 2524

1.1 ปีงบประมาณ 2523

- งบประมาณทั้งประเทศ จำนวน 109,000,000,000* บาท
  - จำนวนครัวเรือนทั้งประเทศ 7,742,538** ครัวเรือน
  - จำนวนประชากรทั้งประเทศ 47,723,546** คน
- คิดเป็นค่าใช้จ่ายประมาณ 2,254 บาท/หัว

1.2 ปีงบประมาณ 2524

- งบประมาณทั้งประเทศจำนวน 140,000,000,000* บาท
  - จำนวนครัวเรือนทั้งประเทศ 8,011,286** ครัวเรือน
  - จำนวนประชากรทั้งประเทศ 49,093,930** คน
- คิดเป็นค่าใช้จ่ายประมาณ 2,851 บาท/หัว

2. ค่าใช้จ่ายในด้านการเกษตรของภาคีรัฐบาลในปีงบประมาณ 2523 และปีงบประมาณ 2524

2.1 ปีงบประมาณ 2523

- งบประมาณด้านการเกษตร จำนวน 9,431,594,635* บาท
  - จำนวนครัวเรือนเกษตร 4,405,919** ครัวเรือน
  - จำนวนประชากรเกษตร 31,921,600** คน
- คิดเป็นค่าใช้จ่ายประมาณ 295 บาท/หัว

* กองนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, "ตาราง 1.3 งบประมาณประจำปีของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปี 2515-2525," ข้อมูลทางเศรษฐกิจที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร, (ม.ป.ท., 2525), หน้า 3.

** เรื่องเดียวกัน, "ตาราง 1.8 ประชากรในวัยทำงานที่มีอายุ 15-64 ปี ในสาขาการเกษตรและนอกรการเกษตร ปี 2515-2524," หน้า 36.

2.2 ปีงบประมาณ 2524

- งบประมาณด้านการเกษตร จำนวน 11,926,142,500^{*} บาท
- จำนวนครัวเรือนเกษตร 4,467,547^{**} ครัวเรือน
- จำนวนประชากรเกษตร 32,546,078^{***} คน

คิดเป็นค่าใช้จ่ายประมาณ 366 บาท/หัว

3. ค่าใช้จ่ายในด้านการเกษตรของสำนักงานเกษตรจังหวัดชลบุรีปีงบประมาณ 2524¹

- งบประมาณส่งเสริมการเกษตร 4,681,873 บาท
- จำนวนครัวเรือนเกษตรจังหวัดชลบุรี 39,034 ครัวเรือน

คิดเป็นค่าใช้จ่ายประมาณ 120 บาท/ครัวเรือน

4. รายได้ของประชากรเกษตรปีงบประมาณ 2523 และปีงบประมาณ 2524

4.1 ปีงบประมาณ 2523

- รายได้ครัวเรือนเกษตรประมาณ 39,412^{*} บาท/ครัวเรือน
- รายได้ประชากรเกษตรประมาณ 5,440 บาท/หัว

4.2 ปีงบประมาณ 2524

- รายได้ครัวเรือนเกษตรประมาณ 43,614^{*} บาท/ครัวเรือน
- รายได้ประชากรเกษตรประมาณ 5,987 บาท/หัว

* เรื่องเดียวกัน, หน้า 3.

** เรื่องเดียวกัน, หน้า 36.

*** เรื่องเดียวกัน, "ตาราง 3.1 ฐานะรายได้ของครัวเรือนของประเทศไทย ปี 2518-2524," หน้า 65.

¹สำนักงานเกษตรจังหวัดชลบุรี, การปฏิบัติงานและการบริหารงาน สำนักงานเกษตรจังหวัดชลบุรี ปี 2524/2525, (อัครสำเนา), หน้า 1-3.

5. เกษตรกรร้อยละ 53 พึงรายการ เกษตรทางสถานีวิทยุมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (วิทยุ ม.ก.บางเขน)¹

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ดังที่กล่าวตอนต้นแล้วว่า ยังไม่มีบุคคลหรือหน่วยงานใดทำการศึกษาเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายที่จะต้องลงทุนเพื่อให้คุ้มค่าต่อประโยชน์ที่จะได้รับจากการใช้สื่อ ดังนั้นผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรงจึงยังไม่มี จะมีก็เป็นเพียงบางส่วนเท่านั้น เช่น กรณีตัวอย่างเรื่องวิทยุศึกษาของประเทศไทย (ดังจะกล่าวต่อไป) ซึ่งก็ไม่ได้ชี้ให้เห็นว่า ค่าใช้จ่ายจำนวน 179,000 ดอลลาร์ ให้ผลคุ้มค่าหรือไม่ นอกจากนี้ ยังมีผลงานวิจัยที่เกี่ยวกับการนำสื่อมวลชนโดยเฉพาะวิทยุไปใช้ในการพัฒนาบ้านต่าง ๆ รวมทั้งการเกษตรด้วย

5.1 สื่อมวลชนกับการพัฒนาการศึกษา

ก. เรอเน มาเออ² ผู้อำนวยการองค์การการศึกษา สหประชาชาติ ได้กล่าวถึงการใช้สื่อมวลชนในการพัฒนาประเทศด้านการศึกษา สรุปได้ว่า ในครั้งหลังของศตวรรษที่ 20 มนุษยชาติกำลังผ่านระยะการเปลี่ยนแปลงอย่างมากอันเนื่องมาจากสาเหตุ 3 ประการ คือ ประการแรกประชากรทั่วโลกได้ทวีจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว ประการที่สอง ความรู้บางอย่างล้ำสมัยเร็วในขณะที่ด้านเทคนิคกลับก้าวหน้าไปไกลและ ประการที่สามประเทศต่าง ๆ ได้รับเสรีภาพทางการเมืองมากยิ่งขึ้น ดังนั้น การให้

¹ ฝั่งใจ ฝั่งพานิช, การวิเคราะห์ผลการรับฟังของเกษตรกรที่มีต่อสถานีวิทยุมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, (อัครสำเนา), หน้า 41.

² วิลเบอร์ แชรรม์ และคนอื่น ๆ, สื่อมวลชนใหม่ ๆ: รายงานสำหรับนักวางแผนการศึกษา, แปลโดย ศรีน้อย โทวาทอง (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2514), หน้า ก - ข.

การศึกษาจึงเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นอย่างมาก จึงจะเห็นได้ว่ามีหน่วยงานต่าง ๆ ตลอดจนประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนาได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับการใช้สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือในการช่วยครูปรับปรุงวิธีสอนแบบเดิมให้ดีขึ้น พร้อมทั้งใช้วิธีสอนแบบใหม่ ๆ เพื่อให้การศึกษาแก่ประชาชนอย่างทั่วถึงและเพื่อให้นักเรียนสามารถนำเอาความรู้ที่ได้รับจากโรงเรียนไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยศึกษาวิจัยว่าสื่อมวลชนอันได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์และภาพยนตร์ มีประสิทธิภาพเพียงไร, ต้องเสียค่าใช้จ่ายเท่าใด จะใช้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุดเมื่อไร และจะต้องใช้ในสภาพใดจึงจะได้ผลเต็มที่

เพื่อที่จะตอบคำถามเหล่านี้ ในปลายปี 2508 สถาบันระหว่างชาติสำหรับการวางแผนการศึกษา ซึ่งองค์การศึกษาสหประชาชาติได้จัดตั้งขึ้นในกรุงปารีส ได้ทำการศึกษาโครงการสื่อมวลชน 23 โครงการในประเทศต่าง ๆ ที่มีวัฒนธรรม และระดับการพัฒนาต่างกันรวม 18 ประเทศ (มีประเทศไทยด้วย) โครงการต่าง ๆ ดังกล่าวเริ่มตั้งแต่ประถมศึกษาไปถึงระดับมหาวิทยาลัยและระดับการศึกษาระดับผู้ใหญ่

จากรายงานองค์การศึกษา สหประชาชาติ ซึ่งเป็นสถาบันระหว่างชาติ สำหรับการวางแผน จึงให้เห็นว่าประเทศต่าง ๆ ได้ใช้สื่อมวลชนเพื่อการศึกษาและพัฒนามากมายหลายด้าน ตัวอย่างเช่น ใช้เพื่อปรับปรุงการสอนทุกระดับ (อนุบาล ประถม มัธยม และอุดมศึกษา) ใช้เพื่อฝึกอบรมและยกระดับวิชาชีพ ใช้ในการสอนนักเรียนที่ไม่มีอาคารเรียนและขาดครูที่มีวุฒิ ใช้ในการขจัดความไม่รู้หนังสือและในการจัดการศึกษาขั้นมูลฐาน ใช้ในโครงการศึกษาระดับผู้ใหญ่และงานพัฒนาชุมชน ดังปรากฏตามตาราง ก.

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง ก. แสดงการใช้สื่อมวลชนเพื่อการศึกษาในกรณีต่าง ๆ 23 กรณี¹

สื่อมวลชน	ปรับปรุง การสอน	สอนครู	ขยายโรง เรียนออกไป	การสอนให้ รู้หนังสือ และการ ศึกษาชั้น มูลฐาน	การศึกษา ผู้ใหญ่และ การพัฒนา ชุมชน
โทรทัศน์	โคลัมเบีย เฮเกอร์ส ทาวน์ ไนเจอร์ ไนจีเรีย MPATI ซามัว	แอลจีเรีย โคลัมเบีย เฮเกอร์ส ทาวน์ ไนจีเรีย ซามัว	อิตาลีโก อิตาลี ญี่ปุ่น เปรู	อิตาลี ไอวอรีโคสต์ เปรู	โคลัมเบีย อิตาลี เปรู ซามัว
วิทยุ	ไนเจอร์ ไทย	ไทย	ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์	ฮอนดูราส ไนเจอร์	อินเดียน ไนเจอร์ โตโก
การเดินทาง ไปรษณีย์		แอลจีเรีย UNRWA	ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์		

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 79-80.

ภาพยนตร์และ อุปกรณ์โสต ทัศนะ		แอลจีเรีย UNRWA		ไอวอรีโคสต์ ไนเจอร์	
การเรียนแบบ โปรแกรม		แอลจีเรีย			

ข. วิทยุศึกษา: ประเทศไทย

เมื่อได้ตั้งวิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพขึ้นในปี 2497 กระทรวงศึกษาธิการ เห็นเป็นโอกาสดีที่จะรวมการฝึกอบรมทางด้านเทคนิคของการช่างวิทยุกับบริการวิทยุศึกษา เข้าไว้ด้วยกัน จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นชุดหนึ่งในกระทรวงศึกษาธิการ มี ผู้อำนวยการวิทยาลัยเป็นประธาน เพื่อดำเนินการศึกษาค้นคว้าในเรื่องนี้ เมื่อได้ พิจารณาข้อเสนอแนะของคณะกรรมการดังกล่าว วิทยาลัยฯ จึงได้จัดตั้งและเปิดดำเนินงานสถานีวิทยุกำลังส่งต่ำขึ้นสถานีหนึ่ง เพื่อเป็นห้องทดลองฝึกอบรม และกระทรวงฯ ได้จัดตั้งบริการวิทยุขึ้นและเริ่มออกอากาศไปตามบ้านในเดือนมกราคม 2497 นับแต่นั้น มาอีก 2 ปี ทางกรมสามารถเพิ่มกำลังส่ง จึงสามารถออกอากาศไปยังโรงเรียนต่าง ๆ ในต่างจังหวัดได้ และได้ตั้งคณะกรรมการวางแผนขึ้นอีกชุดหนึ่ง มีรัฐมนตรีกระทรวง ศึกษาธิการเป็นประธาน (ม.ล.ปิ่น มาลากุล) คณะกรรมการดังกล่าวมีหน้าที่พิจารณา ว่าประเทศไทยจะใช้ประโยชน์จากวิทยุศึกษาอย่างไร จึงจะได้ผลดีที่สุด จึงได้มีการ สสำรวจกำลังส่งของสถานี สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ตลอดจนผู้บริหาร โรงเรียนและครูเกี่ยวกับ สภาพของท้องถิ่น ความต้องการทางการศึกษา และประโยชน์ของวิทยุศึกษา จากการ สสำรวจและการอภิปราย คณะกรรมการพิจารณาเห็นว่ามียุ 3 วิชาที่จะสอนทางวิทยุ อย่างได้ประโยชน์ที่สุดคือ วิชาภาษาอังกฤษ สังคมศึกษา และดนตรี¹

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 31.

รายการวิทยุโรงเรียนได้เริ่มในปี 2501 ซึ่งเป็นเวลา 4 ปี หลังจากที
 กระทบงา ได้เริ่มออกอากาศ เมื่อเริ่มรายการวิทยุโรงเรียนใหม่ ๆ ได้ทดสอบ
 นักเรียนในโรงเรียนทดลองต่าง ๆ รวมเป็นนักเรียนชั้น ป.2-3 จำนวน 622 คน
 นักเรียนชั้น ป.6-7 จำนวน 572 คน กับนักเรียนในโรงเรียนควบคุมที่มีจำนวน
 นักเรียนใกล้เคียงกันในแต่ละกลุ่มชั้นเรียนดังกล่าว กระทบงา ได้ดำเนินการทดสอบ
 เด็กชั้น ป.2-3 ในวิชาคณิตและสังคมศึกษา ในวิชาคณิตที่เด็กที่เรียนโดยอาศัยรายการ
 กระจายเสียงประกอบ เรียนได้ดีกว่าเด็กอื่น ๆ เป็นอย่างมาก (ระดับความเชื่อมั่น 99%
 ที่สำคัญกว่านี้ คือ ความแตกต่างระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ลดลงมาก กล่าวคือ วิทยุโรงเรียน
 ช่วยให้เด็กมีโอกาสเรียนทัดเทียมกันและช่วยเด็กซึ่งแต่เดิมมีโอกาสเรียนน้อยกว่าให้อยู่
 ในระดับเดียวกับเด็กอื่นที่มีโอกาสเรียนวิชาคณิต นอกจากนี้ยังได้ทดสอบทัศนคติต่าง ๆ
 ซึ่งทางการพยายามจะปลูกฝังโดยการสอนวิชาสังคมศึกษา ผลปรากฏว่าทัศนคติต่าง ๆ
 26 อย่างใน 28 อย่างของเด็กชั้นป.2 และ 18 อย่างใน 28 อย่างของเด็กชั้น ป.3
 ที่ทำการทดสอบนั้นอัตราส่วนของนักเรียนทางวิทยุที่มีทัศนคติดีทั้งที่ทางการประสงค์สูงกว่า
 จำนวนนักเรียนที่มีได้เรียนทางวิทยุ ความแตกต่าง 16 ประการในชั้น ป.3 และ
 12 ประการในชั้น ป.2 อยู่ในระดับที่มีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อทำการทดสอบความรู้
 ทางภาษาอังกฤษของนักเรียนทั้ง 2 ชั้น ปรากฏว่าทั้งเด็กที่เรียนทางวิทยุและเรียนใน
 ชั้นแต่เพียงอย่างเดียว สามารถเข้าใจภาษาพูดได้พอ ๆ กัน นักเรียนชั้น ป.7
 ที่เรียนทางวิทยุ และนักเรียนชั้น ป.6 ที่มีให้เรียนทางวิทยุ สามารถเขียนภาษาอังกฤษ
 ได้ดี เจ้าหน้าที่ที่ทำการทดสอบคาดว่า การสอนภาษาอังกฤษทางวิทยุคงมีขอบพรม
 ค้างนั้น เมื่อเสร็จสิ้นการทดลองแล้ว จึงได้ทำการปรับปรุงรายการกระจายเสียงให้
 ดีขึ้น¹ สำหรับการคิดค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานดังกล่าว ปรากฏตามตาราง ข.

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 96-97.

ตาราง ข. ประมาณการค่าใช้จ่ายประจำงวดเป็นรายปี: วิทยุศึกษาของ
ประเทศไทย¹ (เป็นพันเหรียญ)*

ประเภทค่าใช้จ่าย	การจัดทำ	การส่ง	การรับ	รวม
ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน				
เงินเคื้อน				
ค่าบริหาร	7			7
ค่าจัดทำรายการ	30			30
ค่าใช้รายการ			5	5
ค่าเทคนิค	2	5		7
ค่าใช้จ่าย				
ค่าบริการ	3			3
ค่าจัดทำรายการ	5			5
ค่าใช้รายการ			10	10
ค่าเทคนิค	1	9		10
ค่าการดูแลเครื่องรับ			25	25
รวม	48	14	40	102
ค่าสิทธิของสิทธิบัตร				
ค่าเสื่อมราคา	5	2	50	57
ดอกเบี้ยที่ควรคำนวณไว้	4	1	15	20
รวม	9	3	65	77
รวมค่าใช้จ่ายประจำงวด	57	17	105	179

* รวมทั้งรายการกระจายเสียงไปตามบ้านและตามโรงเรียนในประเทศไทย
ดังนั้นค่าใช้จ่ายจึงแตกต่างไปจากค่าใช้จ่ายประจำงวดในประเทศไทยที่เราได้ให้ไว้
(ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายของวิทยุโรงเรียนเท่านั้น) บ้างเล็กน้อย

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 223.

ค. เฮนรี ที อินเกล¹ (Henry T. Ingle) ได้อ้างถึงวิลเบอร์ แชรรมม์ (Wilbur Schramm) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าไม่มีสื่อใดสื่อหนึ่งที่ดีและเหมาะสมที่สุดสำหรับการศึกษานอกระบบ และเขาได้กล่าวว่า "สื่อที่มีบทบาทมากที่สุดและสำคัญที่สุดต่อการศึกษา นอกระบบ คือ วิद्यุ" และแชรรมม์ยังได้อ้างถึงความสำคัญของวิद्यุว่า เพื่อให้ชาวสาร ความรู้ ความเป็นไปของบ้านเมือง ความรู้เกี่ยวกับเกษตรกรรม และสุขภาพอนามัย ความรู้เกี่ยวกับการปกครองและการเมือง อันเป็นการแสดงถึงความรับผิดชอบต่อการ ให้การศึกษาแก่มวลชนเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น เพื่อให้บุคคลที่ไม่รู้หนังสือ เพื่อการบันเทิง และเพื่อการกินคืออยู่ดีของประชาชน เป็นต้น

นอกจากนั้น แชรรมม์ยังได้อ้างถึงผลการวิจัยของนิวแรธ (Neurath) ซึ่งได้ศึกษาเปรียบเทียบกลุ่มผู้นำชนบทในประเทศอินเดีย โดยให้กลุ่มหนึ่งรับฟังรายการ วิद्यุที่สอดคล้องกับการพัฒนาตำบลและอีกกลุ่มหนึ่งจัดให้มีการอภิปรายและสัมมนา ผลที่ ได้รับปรากฏว่า กลุ่มผู้นำชนบทที่รับฟังรายการวิद्यุประสบผลสำเร็จในการนำเอาความรู้ ต่าง ๆ ที่ได้รับไปใช้พัฒนาหมู่บ้านของตนเองอย่างจริงจังและถูกวิธี ซึ่งต่อมารัฐบาล อินเดียได้ประกาศจัดตั้งโครงการนี้ขึ้นทั่วประเทศ แต่อย่างไรก็ตาม แชรรมม์ได้กล่าว สรุปไว้ว่า ความสำคัญของการจัดรายการวิद्यุเพื่อการศึกษา นอกระบบ ควรคำนึงถึง ความเหมาะสมของเวลา งบประมาณที่ลงทุน กับประสิทธิผลที่จะได้รับ และความ ต้องการที่แท้จริงของมวลชนว่าโครงการของเราสนองความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มชน นั้น ๆ หรือไม่เพียงใด

¹ Henry T. Ingle, Communication Media and Technology: A Look at Their Role in Non-Formal Education Programs, (August 1974) : 16 -18

ง. รุจิเรข สพฤกษ์สันติ¹ วิจัยเรื่องการศึกษาความต้องการในเนื้อหาของรายการวิทยุเพื่อการศึกษาตลอดชีพในจังหวัดชลบุรี และสมชาย แสงจิตต์พันธ์² วิจัยเรื่องเดียวกัน แต่ศึกษาในจังหวัดสุพรรณบุรี ทั้งคู่พบว่า ประชาชนสนใจรับฟังรายการวิทยุในระดับปานกลางและฟังทุกวัน โดยเลือกฟังรายการที่มีประโยชน์ ใช้เวลาในการฟังรายการวิทยุครั้งหนึ่ง ๆ 30-60 นาที ในเรื่องเกี่ยวกับความชอบฟังรายการต่าง ๆ จากสถานีวิทยุกระจายเสียงทั้งหมด 30 สถานี ปรากฏผลดังนี้

<u>อันดับ</u>	<u>ชลบุรี</u>	<u>สุพรรณบุรี</u>
1	สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย	สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย
2	สถานีวิทยุเสียงสามยอด	สถานีวิทยุ วพท. (ก.ท.)
3	สถานีวิทยุ ททท.ภาคเพลินเพลง	สถานีวิทยุรักษาคินแดน
4	สถานีวิทยุ วพท.	สถานีวิทยุ ปชส.8 (วิทยุการเกษตร)
5	สถานีวิทยุรักษาคินแดน	สถานีวิทยุ ททท.ภาคเพลินเพลง
.		
.		
.		
14	สถานีวิทยุ ปชส.8 (วิทยุการเกษตร)	

¹รุจิเรข สพฤกษ์สันติ, "การศึกษาความต้องการในเนื้อหาของรายการวิทยุเพื่อการศึกษาตลอดชีพในจังหวัดชลบุรี" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2519), หน้า 84-88.

²สมชาย แสงจิตต์พันธ์, "การศึกษาความต้องการในเนื้อหาของรายการวิทยุเพื่อการศึกษาตลอดชีพในจังหวัดสุพรรณบุรี" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2519), หน้า 83-92.

การที่ประชาชนทั้งจังหวัดชลบุรีและสุพรรณบุรีชมฟังรายการจากสถานีวิทยุ
ดังกล่าว ให้เหตุผลว่า รายการที่ออกอากาศมีประโยชน์ รับฟังได้ชัดเจน มีการ
โฆษณาน้อย สำหรับรายการเพื่อการพัฒนาอาชีพที่โครงการฟัง คือ วิธีการใหม่ ๆ ใน
การประกอบอาชีพ การเพาะปลูก การเพิ่มผลผลิตเมื่อเปรียบเทียบกับรายการเพลง
ลูกทุ่งกับรายการความรู้เกี่ยวกับการเกษตร พบว่า ประชาชนในจังหวัดชลบุรีต้องการ
ฟังรายการเกษตรกรรมมากกว่าเพลงลูกทุ่ง แต่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
ส่วนประชาชนในจังหวัดสุพรรณบุรีนิยมรับฟังรายการบันเทิงที่เป็นเพลงลูกทุ่งมากกว่า
รายการความรู้ด้านการเกษตรกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ประชาชนในจังหวัดชลบุรี
ชมฟังวิทยุช่วงเวลา 19.00 - 21.00 น. 06.00 - 08.00 น. 16.00 ถึง
19.00 น. และก่อน 06.00 น. ตามลำดับ ส่วนรูปแบบของการจัดรายการที่ผู้ฟัง
ชอบ คือ การตอบปัญหา การสัมภาษณ์หรือสนทนา การโต้วาทะ และวิธีเสนอรายการที่
ผู้ฟังชอบ คือ เสนอรายการโฆษณาน้อย เสนอข่าวสารและความรู้ประกอบเพลง
เสนอรายการข่าวสารและความรู้สลับกับรายการบันเทิง สำหรับประชาชนในจังหวัด
สุพรรณบุรีชมฟังวิทยุช่วงเวลา ก่อน 06.00 น. 19.00-21.00 น. 16.00-19.00 น.
และ 06.00-08.00 น. ตามลำดับ ส่วนรูปแบบของการจัดรายการที่ผู้ฟังชอบ คือ การ
สัมภาษณ์หรือสนทนา การอภิปราย การตอบปัญหา ตามลำดับ

5.2 ความสำคัญของวิทยุกระจายเสียง

ไมลากรอส เอช เทตแทงโก¹ (Milagros H. Tetango)
วิจัยเรื่องทัศนคติและนิสัยในการรับฟังวิทยุกระจายเสียงของหัวหน้าครอบครัวชาวชนบท

¹ Milagros H. Tetango, The Radio Listening Habit and Attitudes of Rural Household Heads of Selected Laguna Barrio,
อ้างถึงใน ธวัชชัย สันคิตีประภา, "การศึกษาการรับฟังวิทยุกระจายเสียงของเกษตรกร
ในหมู่บ้านวังไทร คลองตัน วังน้ำเขียว หนองหัวช้าง ตำบลทุ่งกระพังโหม อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,
2520), หน้า 17.

ตามหมู่บ้านต่าง ๆ ในจังหวัดลา구나 ประเทศฟิลิปปินส์ เมื่อปี 2509 พบว่า ในบรรดาสื่อประเภทต่าง ๆ อันได้แก่ วิทยู บุคคล หนังสือพิมพ์ และนิตยสารนั้น วิทยูเป็นสื่อที่ได้รับความเชื่อถือมากที่สุด

ข. ชิยา คิม เชียง¹ (Chija Kim Cheong) วิจัยเรื่องการติดต่อสื่อสารและการยอมรับนวัตกรรมเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวและการผลิตข้าวในหมู่บ้านต่าง ๆ ของประเทศเกาหลี โดยทำการสัมภาษณ์ชาวเกาหลีซึ่งมีภรรยาอยู่ในวัยที่มีบุตร จำนวน 151 คน ผลปรากฏว่า วิทยูเป็นสื่อที่สามารถเข้าถึงชาวเกาหลีเป็นประชากรตัวอย่างในการวิจัยของเขามากที่สุด จากผลการวิจัยนี้ เชียงได้เสนอให้เน้นการให้ข่าวสารทางวิทยู เพราะเห็นว่าวิทยูมีบทบาทสำคัญในการทำให้ชาวเกาหลีมีทัศนคติที่ทันสมัยและมีความเชื่อถือในการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ

ค. ชวัชชัย สันคศิริประภา² วิจัยเรื่องการศึกษาการรับฟังวิทยูกระจายเสียงของเกษตรกรในหมู่บ้านวังไทร คลองตัน วังน้ำเขียว นครราชสีมา คำบลทุ่งกระพังโหม อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม พบว่าเกษตรกรได้รับข่าวสารจากสื่อมวลชนประเภทวิทยูมากที่สุด เกษตรกรส่วนใหญ่มีวิทยูเป็นของตนเอง และรับฟังวิทยูทุกวัน นอกจากนี้เกษตรกรให้ความสนใจรายการข่าวมากที่สุด และชอบฟังข่าวชาวบ้านเป็นส่วนใหญ่ ช่วงเวลาที่เกษตรกรรับฟังรายการวิทยูมาก คือ ช่วงเวลา 19.00-21.00 น. และ 05.00-07.00 น.

¹ Chija Kim Cheong, Communication and Adoption of Family Planning and Rice Production Innovation in Selected Korea Villages, อ้างถึงใน ชวัชชัย สันคศิริประภา, เรื่องเดียวกัน, หน้า 19-20.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า

ง. ศูนย์วิจัยนิเทศศาสตร์¹ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทำการสำรวจสื่อมวลชนในภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย เมื่อปี 2519 พบว่า ผู้รับการสัมภาษณ์ทุกภาคของประเทศไทยเห็นว่า วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อรายงานเหตุการณ์ไ้รวดเร็วที่สุด ส่วนหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์ การพูดคุยหรือสื่อบุคคล และภาพยนตร์ เป็นสื่อที่รายงานข่าวไ้รวดเร็วรอง ๆ ลงมาตามลำดับ ในเรื่องความเชื่อถือของผู้รับการสัมภาษณ์ต่อสื่อต่าง ๆ อันได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ การพูดคุย ปาฐกถา หนังสือ นิตยสาร และอื่น ๆ นั้น พบว่า ผู้รับการสัมภาษณ์ในภาคกลางและภาคใต้เห็นว่าวิทยุเป็นสื่อที่น่าเชื่อถือมากกว่าสื่ออื่น ๆ ส่วนภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้ความเชื่อถือในหนังสือพิมพ์มากกว่าวิทยุ ส่วนในกรุงเทพฯ เห็นว่า สื่อประเภทโทรทัศน์น่าเชื่อถือที่สุด รองลงมาคือ หนังสือพิมพ์และวิทยุ

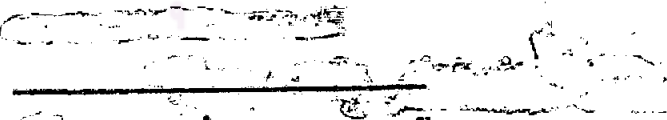
จ. สมควร กวียะ วิจัยเรื่องนิสัยการรับข่าวสารของประชาชนในหมู่บ้านชนบทไทย โดยทำการศึกษานิสัยในการรับข่าวสารของชาวชนบทจากสื่อมวลชน 4 ประเภท คือ วิทยุ หนังสือพิมพ์และนิตยสาร โทรทัศน์ และภาพยนตร์ พบว่า ในบรรดาสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ปรากฏว่า ชาวชนบททุกเพศ ทุกวัย ทุกอาชีพต่างก็มีระดับความเชื่อถือสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ เหมือน ๆ กัน กล่าวคือ ชาวชนบทส่วนใหญ่เชื่อถือสื่อประเภทวิทยุมากเป็นอันดับแรก รองลงมาเชื่อถือสื่อประเภทหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ และภาพยนตร์ ตามลำดับ เมื่อวิเคราะห์ปริมาณการใช้สื่อมวลชนโดยเปรียบเทียบเป็นแต่ละภาคแล้ว พบว่า ชาวชนบททุกภาคมีปริมาณการใช้สื่อแต่ละประเภทไม่แตกต่างกัน กล่าวคือ ใช้สื่อประเภทวิทยุมากที่สุด รองลงมาใช้สื่อประเภทภาพยนตร์ อันดับสามใช้สื่อประเภทหนังสือพิมพ์และนิตยสาร และใช้สื่อประเภทโทรทัศน์น้อยที่สุด²

¹ศูนย์วิจัยนิเทศศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, รายงานสรุปการสำรวจสื่อมวลชนในภาคเหนือของประเทศไทย, (อักษำเนา), หน้า 53-56.

²สมควร กวียะ, นิสัยการรับข่าวสารของประชาชนในหมู่บ้านชนบทไทย, หน้า 87.

เมื่อพิจารณาสื่อประเภทวิทยุ พบว่า ชาวชนบทไม่ว่าจะอยู่ในวัย การศึกษาหรืออาชีพใด ส่วนใหญ่จะฟังวิทยุทุกวัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวชนบทที่อยู่ใน วิทยุต้น (อายุ 15-2๒ ปี) ได้ใช้เวลารับฟังวิทยุวันละประมาณ 3-5 ชั่วโมง แต่เมื่อ เข้าสู่วัยกลาง (อายุ 30-49 ปี) จะใช้เวลาในการฟังน้อยลง และในช่วงวัยชรา (อายุ 50 ปีขึ้นไป) จะรับฟังวิทยุมากขึ้น แต่เฉลี่ยแล้วไม่เกินวันละ 3 ชั่วโมง นอก จากนี้ยังได้พบว่าอาชีพของชาวชนบทมีความสัมพันธ์กับช่วงเวลาในการรับฟังวิทยุด้วย กล่าวคือผู้ประกอบการอาชีพเกษตรกรรมมักฟังวิทยุไม่เป็นเวลา ผู้ที่รับฟังวิทยุในช่วงเวลา ที่แน่นอนได้แก่ผู้ที่ประกอบอาชีพค้าขาย รับราชการ และรับจ้าง โดยเฉพาะอาชีพรับจ้าง ฟังวิทยุในช่วงเวลาหลัง 21.00 น. ไปแล้ว ส่วนรายการวิทยุที่ชาวชนบทส่วนใหญ่ (เกษตรกร) ชอบมากที่สุด ได้แก่ รายการประเภทข่าวและรายการประเภทบันเทิง ซึ่ง เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแล้ว พบว่า ชาวชนบทที่ชอบรายการประเภทข่าวมากที่สุด จะได้แก่ผู้ที่มิได้อยู่ในวัยกลางและวัยชรา ซึ่งเป็นผู้ที่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา ขึ้นไป หรือเป็นผู้ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ค้าขาย และรับราชการ ส่วนชาวชนบท ที่ชอบรายการประเภทบันเทิงมากที่สุดได้แก่ชาวชนบทที่อยู่ในวิทยุต้น เป็นผู้ที่ไม่จบชั้นประถม ศึกษา หรือเป็นผู้มีอาชีพรับจ้างเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ยังพบว่าชาวชนบทส่วนใหญ่ (เกษตรกร) ไม่นิยมฟังรายการวิทยุหลังเวลา 21.00 น. ไปแล้ว¹

๓. รายงานการสำรวจข้อมูลพื้นฐานในเขตโครงการพัฒนาชนบท ดูนน้ำแมกลอง เมื่อปี 2517 พบว่า ชาวชนบทในเขตโครงการฯ ได้รับประโยชน์จากวิทยุ มากกว่าสื่อประเภทอื่น² และชาวชนบทในเขตโครงการฯ ชอบฟังข่าวในประเทศมากกว่า รายงานประเภทอื่น ในรายงานนี้ได้ให้ข้อสังเกตว่า จากการสังเกตของผู้ปฏิบัติงาน

 1 เรื่องเดียวกัน หน้า 81 - 83.

2 โครงการพัฒนาชนบทดูนน้ำแมกลอง, รายงานการสำรวจข้อมูลพื้นฐานในเขต
โครงการพัฒนาชนบทดูนน้ำแมกลอง พ.ศ. 2517 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2519), หน้า 406.

ในโครงการฯ ที่ใ้คอยู่ปฏิบัติงานในท้องถิ่นประมวลได้ว่า ชาวบ้านชอบฟังข่าวในประเทศระดับปานกลางเท่านั้น และที่รับฟังก็เพราะเป็นรายการภาคบังคับซึ่งสถานีต่าง ๆ ต้องถ่ายทอดจากสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย¹

5.3 วิทยุกระจายเสียงกับการพัฒนาการเกษตร

ก. สว่าง เกลิงคพันธ์² วิจัยเรื่องความสนใจของเกษตรกรภาคกลางต่อรายการส่งเสริมการเกษตรทางสถานีวิทยุ ม.ก. บางเขน พบว่า รายการส่งเสริมการเกษตรของสถานีวิทยุมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้รับความสนใจจากเกษตรกรภาคกลางเป็นอย่างมาก และเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีพื้นฐานความรู้ทางการเกษตรแผนใหม่มาก่อน จึงต้องการความรู้ไปใช้ปรับปรุงอาชีพทางการเกษตรของตนให้ดีขึ้น ความรู้ที่ได้รับจากรายการ เกษตรกรส่วนใหญ่จะนำไปปฏิบัติ เช่น การใช้จ่ายกำจัดศัตรูพืช การใช้ปุ๋ยให้ถูกต้องตามหลักวิชาการเกษตร เป็นต้น เกษตรกรมีความสนใจต่อเนื้อหาสาระของรายการมากกว่าตัวผู้จัดทำรายการ ด้วยเห็นประโยชน์จากการได้รับความรู้ทางการเกษตรแผนใหม่เป็นประการสำคัญ เกษตรกรนิยมรับฟังรายการวิทยุมากที่สุดระหว่างเวลา 17.00-22.00 น. รองลงมาเวลา 10.30-14.00 น. สำหรับการรับฟังรายการปรากฏผลว่ารับฟังได้อย่างชัดเจน ถึงจะมีเสียงรบกวนบ้างแต่ก็เป็นส่วนน้อย เกษตรกรมีความสนใจที่จะรับฟังรายการส่งเสริมการเกษตรโดยตลอดทั้งรายการ โดยไม่ต้องให้มีเพลงสั้น ชอบที่จะให้มีเพลงโฆษณาแทรกด้วยคำพูดมากกว่าที่จะให้โฆษณาสลับด้วยแผ่นสเปค และให้ความเห็นว่าการโฆษณามีประโยชน์ต่ออาชีพการเกษตร เกษตรกรมีความพอใจเมื่อได้รับตอบจดหมายของตนทางรายการ และส่วนใหญ่ต้องการ

¹เรื่องเดียวกัน, หน้า 401-402.

²สว่าง เกลิงคพันธ์, "ความสนใจของเกษตรกรภาคกลางต่อรายการส่งเสริมการเกษตรทางสถานีวิทยุ ม.ก. บางเขน" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาวิทาลัยเกษตรศาสตร์, 2520), หน้า 43-44.

ให้ตอบจดหมายเป็นการส่วนตัว เกษตรกรทั้งหมดที่ทำกรสำรวจต้องการเอกสารคำแนะนำ
ทางด้านการเกษตรเพื่อนำไปศึกษาอีกต่างหากนอกเหนือจากการรับฟังรายการจากวิทยุ

ข. นักศึกษาหลักสูตรประชาสัมพันธ์ ฝ่ายอำนวยการ รุ่นที่ 20¹
โรงเรียนการประชาสัมพันธ์ กรมประชาสัมพันธ์ ศึกษาเรื่องการรับรู้ข่าวสารการเกษตร
ของชาวบ้านวังซำ อ. คอยสะแกก กับชาวบ้านสบคาบ อ. เชียงดาว จ. เชียงใหม่
ด้วยการสัมภาษณ์เกษตรกรทั้ง 2 หมู่บ้าน รวม 134 คน พบว่า ภาระงานการรับรู้ข่าวสาร
ของประชาชนแต่ละท้องถิ่นแตกต่างกัน นับตั้งแต่ปริมาณการรับรู้ แหล่งข่าวสาร พฤติกรรม
หลังการรับรู้ ตลอดจนความต้องการข่าวสาร นอกจากนี้ยังพบว่า

1. วิทยุ เป็นแหล่งข่าวสารการเกษตรที่เกษตรกรอ้างอิง
มากที่สุด รองลงไปก็คือผู้นำท้องถิ่น หนังสือพิมพ์ เจ้าหน้าที่ประจำ และเจ้าหน้าที่ที่มา
เป็นครั้งคราว

2. โน้ตบรรณาข่าวสารการเกษตรที่ได้รับจากสื่อต่าง ๆ
เกษตรกรทราบเรื่องปีเกษตรกรมากที่สุด

3. หลังจากที่ได้รับทราบข่าวสารการเกษตรเหล่านั้นแล้ว
เกษตรกรค่อนข้างจะรู้สึกเฉย ๆ มากกว่าที่จะเผยแพร่ต่อไป หรือปฏิบัติทดลอง หรือ
มีปฏิกิริยาอื่นใด

4. รายการเกษตรที่นิยมฟังกันจากสถานีวิทยุในท้องถิ่น
มีประสิทธิผลมากกว่าข่าวสารการเกษตรทั่วไปที่เกษตรกรได้รับทราบจากสื่อต่าง ๆ เมื่อ
เกษตรกรฟังรายการเกษตรทางวิทยุแล้วมีพฤติกรรมในทางบวกสูงกว่า 60%

5. เกษตรกรจำนวนมากมีความรู้สึกว่าการข่าวสาร
การเกษตรเพิ่มเติมแต่ก็มีส่วนน้อยที่สามารถระบุได้ว่าต้องการข่าวสารเรื่องอะไร

---

¹ นักศึกษาหลักสูตรประชาสัมพันธ์ ฝ่ายอำนวยการ รุ่นที่ 20 โรงเรียนการ
ประชาสัมพันธ์ กรมประชาสัมพันธ์, การรับรู้ข่าวสารการเกษตรของชาวบ้านวังซำ
อ. คอยสะแกก กับชาวบ้านสบคาบ อ. เชียงดาว จ. เชียงใหม่, (อัตถ์ธำเนา),
หน้า 12-13.

อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านสับสนซึ่งมีการติดต่อสื่อสารกับเจ้าหน้าที่บ่อยกว่า สามารถระบุความต้องการในคำนี้ได้ดีกว่าหลายเท่า

6. ความต้องการความช่วยเหลือจากรัฐบาลขึ้นอยู่กับสภาพความจำเป็นและความขาดแคลนของท้องถิ่น รวมทั้งความสามารถในการระบุความต้องการด้านข่าวสารแต่ละบุคคลด้วย

7. หมู่บ้านที่มีความต้องการข่าวสารมากกว่า และสามารถระบุเรื่องที่ต้องการได้มากกว่าจะสามารถระบุความต้องการความช่วยเหลือจากรัฐบาลได้ดีกว่า

ค. กัลยารัตน์ อีรุรัตน์¹ วิจัยเรื่อง การศึกษาทัศนคติของเกษตรกรที่มีต่อสื่อมวลชนในหมู่ที่ 3 ต. คอนมะเกลือ อ. อุทอง จ. สุพรรณบุรี ในส่วนที่เกี่ยวกับวิทยุกระจายเสียง พบว่า รายการที่จัดทางสถานีวิทยุที่เกษตรกรชอบฟังมากเป็น 3 อันดับ คือ เกษตรกรชอบฟังรายการข่าวประจำวันเป็นอันดับหนึ่ง (32.56%) รายการข่าวที่อ่านจากหนังสือพิมพ์ เช่น รายการสมหญิง เป็นอันดับสอง (23.26%) และชอบฟังรายการบทความเกี่ยวกับความรู้ทางการเกษตรเป็นอันดับสาม (18.60%) จากการศึกษาความชอบฟังรายการทางสถานีวิทยุต่าง ๆ พบว่า เกษตรกรนิยมฟังสถานีวิทยุกรมประชาสัมพันธ์มากที่สุด (40.7%) รองลงมาคือ สถานีวิทยุ สท. (สวนมิสกวัน) (25.58%) และมีเกษตรกรที่ไม่ทราบสถานีที่ตนเองรับฟังร้อยละ 5.81 ส่วนสถานีวิทยุที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตรคือ สถานีวิทยุมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (ม.ก.) มีเกษตรกรผู้รับฟังทั้ง 3 อันดับไม่ถึงร้อยละ 5 ของเกษตรกรในท้องถิ่นที่ทำการศึกษา แสดงว่า เกษตรกรส่วนใหญ่สนใจข่าวมาก ซึ่งทุกสถานีถ่ายทอดจากสถานีวิทยุแห่งประเทศไทยทุกวัน ส่วนรายการบทความเกษตรกรรมซึ่งเกษตรกรสนใจฟังมีน้อยนั้น อาจเป็นเพราะเกษตรกรยังไม่เห็นประโยชน์จากการรับฟังรายการความรู้ทางการเกษตรก็ได้

¹กัลยารัตน์ อีรุรัตน์, การศึกษาทัศนคติของเกษตรกรที่มีต่อสื่อมวลชนในหมู่ 3 ตำบลคอนมะเกลือ อำเภอบุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี, หน้า 33 - 42.

ง. พึงใจ พึ่งพานิช¹ วิจัยเรื่องวิเคราะห์ผลการรับฟัง
 ของเกษตรกรที่มีต่อสถานีวิทยุมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยทำการศึกษากับเกษตรกร
 กลุ่มตัวอย่างจำนวน 1,473 คน ใน 14 จังหวัดภาคกลาง พบว่า สถานีวิทยุที่
 เกษตรกรชอบฟังอันดับที่ 1 คือ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย มีร้อยละ 24
 รองลงมาคือสถานีวิทยุ ม.ก. มีร้อยละ 19 สถานีวิทยุยานเกราะ มีร้อยละ 12
 สถานีวิทยุ ป.ต.อ. มีร้อยละ 7 สถานีวิทยุสวนมิสกวัน มีร้อยละ 6 สถานีวิทยุ
 ท.ท.ท. มีร้อยละ 4 เป็นต้น สำหรับผลการรับฟังสถานีวิทยุ ม.ก. พบว่า เกษตรกร
 เคยฟังรายการต่าง ๆ ทางสถานีวิทยุ ม.ก. มีร้อยละ 83 ผลการรับฟังชัดเจนคือ
 มีร้อยละ 82 ส่วนรายการของสถานีวิทยุ ม.ก. ที่เกษตรกรนิยมฟัง คือ รายการ
 เกษตร มีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 53 รองลงมาคือเพลง กฎหมาย ขาวราชการ
 ชาวกีฬา และอื่น ๆ ตามลำดับ

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹พึงใจ พึ่งพานิช, การวิเคราะห์ผลการรับฟังของเกษตรกรที่มีต่อสถานี
วิทยุมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, หน้า 28-41.